

of communicative space into oppositional categories, such as ME (US)-YOU (THEY), GOOD-BAD or RIGHT-WRONG, where the ME (US) group is credited with positive qualities such as good, intelligent, experienced, rightful etc, whereas such negative qualities, as bad, stupid, inexperienced, wrong are attributed to the opponent group. The analysis of such self-presentation strategies and categorization processes allows making conclusions about the mental aspects of discourse practices in separate social and ethnocultural groups basing on psycholinguistic features of intercultural and interpersonal conflict discourse.

Key words: *conflict discourse, virtual communication, communicative strategies, self-presentation strategies, categorization.*

УДК 811.161.2'367

О. О. Новікова

ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНІ Й ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ

У статті досліджено актуальні проблеми, пов'язані зі становленням категорії вставленості. Проаналізовано історію розвитку вчення про вставлені компоненти в сучасній лінгвістиці, розглянуто структурну організацію речень із зазначеними синтаксичними компонентами; схарактеризовано семантику вставлених конструкцій, їхній комунікативний і текстовий потенціал.

Ключові слова: *категорія вставленості, вставлені слова, вставлені словосполучення, вставлені речення, синтаксична одиниця.*

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-22-220-228

Вступ. Вставлені одиниці як самостійну синтаксичну категорію, на відміну від вставних, тривалий час не розглядали в лінгвістиці. Відокремлення зазначених конструкцій відбулося лише наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ століття. Питання про вставлені одиниці висвітлювали у своїх працях А. Анікін, Н. Валгіна, І. Вихованець, М. Вінтонів, А. Загнітко, Л. Кадомцева, М. Каранська, Б. Кулик, А. Прияткіна, Д. Розенталь, В. Тихомиров, К. Шульжук та інші. Увага дослідників зосереджена на розмежуванні вставних та вставлених одиниць, на сутності вставлення, співвідношенні й зв'язку з основним складом речення, їхній структурі, функціонально-стилістичних виявах, аналізі семантики, синтаксичній будові, пунктуаційному виділенні тощо. Проте єдиної думки в розумінні зазначеного синтаксичного явища наразі ще не досягнуто.

При аналізі вставлених конструкцій у словниках і лінгвістичних роботах можна відзначити термінологічне різноманіття. Виділяють такі поняття, як вставлені конструкції, вставлено-модальні слова, вставлені звороти, вставлені одиниці, вставлені елементи, вставлені компоненти, вставлені слова, вставлені словосполучення, вставлені речення, вставлені висловлювання, прагматичні вставки, категорія вставленості, внесення тощо. Найбільш поширеним поняттям є вставлена конструкція. У заявленій роботі зазначені терміни використовуватимемо як синонімічні й взаємозамінні.

Метою статті є комплексний аналіз вставлених конструкцій у мовознавчій літературі. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: з'ясувати особливості розмежування вставних і вставлених конструкцій; визначити структурно-семантичну та комунікативно-функційну сутність поняття «вставлення»; розглянути функції вставлених конструкцій у мові.

Виклад основного матеріалу. Уперше про «вставлені речення» заговорив О. Шахматов, власне й увівши зазначений термін до лінгвістичного вжитку [20]. Автор говорить про те, що «у складі речення можуть опинитися слова, які знаходять для себе місце в попередньому або в наступному реченні, між тим, як у цьому реченні вони можуть виявитися зайвими або такими, які не виправдовуються змістом речення: *«...Здравствуйте, молодые люди (Гости встают и кланяются) ...»* [20]. Таку думку підтримав П. Перевлесський, наближаючись до виокремлення категорії вставлення й використовуючи при цьому термін «вставлені речення» [2, с. 218–223]. А. Шапіро більш глибоко розглядає це поняття, наголошуючи на необхідності відокремлення вставних компонентів від вставлених і зараховуючи до останніх «слова, групи слів, речення або навіть групи речень, які мають особливу функцію – додаткового, що раніше не передбачалося до включення в основну тканину речення, зауваження» [19, с. 63]. На необхідності розмежування вставних і вставлених конструкцій наголошував В. Тихомиров. Дослідивши місце розташування вставлень у структурі речення, він зробив такий висновок: «...вставлені конструкції можуть знаходитися в середині або в кінці основного речення, розташовуватися постпозитивно або становити абзац; але вони не можуть знаходитися на початку речення» [17, с. 102]. Це зумовлено тим, що потреба у вставлених конструкціях може з'явитися тільки після того, як уже викладено основний зміст висловлювання або яку-небудь його частину.

Значно поглиблює питання щодо розмежування вставних і вставлених одиниць А. Прияткіна. Дослідниця вважає, що до визначення функції вставлення можна йти як від структури речення, так і від структури висловлювання: «З погляду структури речення, вставлення – це такий компонент, який не включений у позиційну й синтагматичну структуру речення, тобто він не відповідає ознаці члена речення, граматично так чи так пов'язаного з іншими членами, його не можна визначити ані як сурядний, ані як підрядний. З погляду висловлювання, вставлення – це його факультативна частина. Вона має цінність, але як додаткова інформація, відсутність якої не може вплинути ні на зміст, ні на структуру висловлювання» [14, с. 159]. Думка про факультативність аналізованих синтаксичних одиниць знаходить підтвердження і в інших наукових студіях, у яких наголошено, що вставлені конструкції можуть загалом не мати граматичного зв'язку з основним реченням, тобто виступати як «чужорідне тіло» у складі основного речення [15, с. 65]; можуть бути оформлені як члени речення або як «підрядні частини речення» «зі збереженням синтаксичного зв'язку» (тобто виступають членами речення), але «виключені з його складу» [13, с. 252].

С. Глушакова проблему вставлених конструкцій у сучасній лінгвістиці подає у двох аспектах: семантико-граматичному (визначення функціонально-семантичної природи вставлених конструкцій, встановлення характеру їх зв'язку з основним складом висловлювання) та стилістичному (характеристика семантико-стилістичних функцій вставлених конструкцій у певному функціональному стилі мови) [3, с. 154–162]. Питання про співвідношення вставлень із текстом порушує В. Шаймієв. Автор наголошує на властивості вставлених конструкцій переводити зміст висловлення на інший, у порівнянні з основним контекстом, ярус, що дозволяє

поєднувати в тексті не тільки різні типи мовлення, але й різні типи розповіді. Це дає можливість, на думку науковця, використовувати зазначені синтаксичні одиниці в тексті для створення «ситуацій контрасту» [21, с. 87].

В українській лінгвістиці досліджувана категорія також не залишилась поза увагою науковців. Природа вставлених конструкцій була об'єктом вивчення багатьох мовознавців, а саме: 1) вивчення особливого статусу, факультативного характеру, структурної організації, позиції в реченні – Л. Азарова, І. Вихованець, А. Загнітко, Л. Кадомцева, Б. Кулик, М. Кобилянська; 2) семантика вставлених одиниць – Р. Гнатів, А. Загнітко; 3) інтонування зазначених одиниць – Д. Журченко, Н. Плющ; 4) комунікативний і текстовий потенціал зазначених одиниць – М. Вінтонів, А. Мамалига, О. Турчак; 5) стилістичний потенціал вставних і вставлених конструкцій – О. Галайбіла, Р. Гнатів, В. Грицина, М. Дорошенко, І. Житар тощо.

Поняття «вставлені одиниці» запроваджує в україністиці Б. Кулик. Вставленими він називає такі слова, сполучення слів і речення, які «виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які поповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, указуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки» [9, с. 17]. А. Медушевський підтримує таку думку, зазначаючи, що вставні слова виражають упевненість / невпевненість, оцінку висловленого, зв'язок думок, а вставлені розкривають, пояснюють або уточнюють якийсь із членів речення [18].

Цілком природною є думка Д. Журченка щодо впливу інтонації на характер речень зі вставленими компонентами: «Думка, виражена вставленою конструкцією, не збігається із загальною лінією розповіді, а чітко відмежовується від неї. Навіть слухове спостереження за живою мовою дає підстави говорити про особливий комунікативний характер речень із вставленими конструкціями, що знаходить своє відбиття насамперед в інтонації речення. У живій мові інтонація відіграє головну роль у відокремленні головних одиниць мови від елементів другорядного плану, серед яких вставлені конструкції займають значне місце» [5, с. 85].

Дослідження вставлених конструкцій у наукових студіях активізували в 70–80-х роках ХХ століття. Зацікавленість категорією вставлення можна пояснити тим, що змінилися склад вставлених конструкцій, прийоми їх уведення в речення, форми ускладнення тексту, текстова мотивація в цілому. З'явився інший, відмінний від традиційного, погляд на вставлені конструкції, специфіка якого впливає з дворівневої природи речення. Уважають, що вставлені конструкції – це особливі синтаксичні одиниці мовлення, що належать до явищ комунікативно-синтаксичного рівня мови й разом із звертанням, вставними словами, словосполученнями та реченнями, а також словами автора утворюють так звану інфраструктуру речення, одиницям якої властива не граматична, а ситуативно-смилова та суб'єктивно-модальна зорієнтованість на речення. Вставлені конструкції виступають тут як актуалізатори смислового природження [1]. Д. Баранник наголошує, що вставлені одиниці «є важливою частиною речення, проте вони не ізольовані від нього, а тісно пов'язані з ним. Цей зв'язок не належить до жодного з традиційно відомих граматичних зв'язків. Це особливий тип синтаксичної організації...» [1, с. 18].

Згідно з концепцією Л. Кадомцевої, вставленість, як і будь-яке функціональне явище, не підлягає вичерпній структурі класифікації, «проте напрями взаємодії вставлених компонентів речення в семантичному відношенні з основним реченням і текстом у цілому простежуються» [7, с. 105]. Думку про те, що вставлена частина не піддається класифікації за змістом, підтримують у своїх працях М. Каранська й А. Мамалига [10]. М. Каранська наголошує на тому, що вставлені конструкції

настільки різноманітні за змістом, що їх неможливо класифікувати, оскільки «тут є і підкреслення якоїсь деталі, й уточнення за бажанням, і побіжні зауваження, певні додаткові відтінки зображення, і широкі доповнення пояснювального характеру, і роздуми та різні спогади, гострі емоційні й експресивні вислови» [8, с. 165]. А. Мамалига вважає, що «повідомлення додаткового змісту, виражене вставленою конструкцією, відбувається шляхом вторгнення в основний зміст ... мовленнєвих побудов, підпорядковуваних міркуванням, завданням ефективної комунікації, зокрема необхідності своєчасного роз'яснення, доповнення, що полегшує сприйняття, розуміння сказаного» [10, с. 241].

А. Загнітко, поглиблює дослідження компонентів-ускладнювачів й розрізняє два варіанти явищ, до яких застосовано термін «вставленість»: 1) факти письмового мовлення, у яких визначальну функцію відіграє пунктуація; 2) факти, у яких визначальну роль відіграє синтаксична структура. Ці факти збігаються тільки частково. Щодо першого, то вставлена конструкція – це будь-яка частина тексту, вміщена в дужки. Це може бути слово, член речення, група речень. За другим варіантом, вставлення – це частина висловлення, особливим способом співвіднесена з іншими його частинами (на письмі може позначатися по-різному – дужками або тире) [6, с. 253].

Українська дослідниця З. Олійник, аналізуючи категорію вставності, доходить такого висновку: 1) обидві категорії, незважаючи на наближеність у функціональному плані, не сполучувані ані за формою, ані за функцією, ані за значенням; 2) категорія вставленості, виконуючи диференційну функцію, зближена з категорією суб'єктивної модальності, проте не є засобом її вираження; 3) висловлювання, що містять вставні та вставлені компоненти, являють собою багаторівневу інформативно-прагматичну структуру; 4) вставні та вставлені компоненти реалізовані на базі синтаксичних зв'язків, що суперечить традиційним поглядам на їхню синтаксичну незв'язаність, ізольованість; 5) вставні компоненти мають узуальний характер; 6) вставлені компоненти є результатом суб'єктивного членування / доповнення інформативного поля висловлювання; 7) категорія вставленості виконує стилістичну й стилетвірну функцію; 8) категорії вставності / вставленості репрезентують універсальну категорію суб'єктивності в мові; 9) категорії вставності / вставленості являють собою засіб структурування тексту (дискурсу) [12, с. 57–58]. Семантика вставлених одиниць є вторинною, додатковою до семантики базового речення, проте вона є важливою для автора, який таким чином намагається забезпечити найточніше розуміння написаного ним. Автор утілює свої комунікативні наміри за допомогою вставлених конструкцій, що завдяки своїй спрямованості вносять до основного повідомлення базового речення певні деталі, уточнення, зауваження, пояснення.

Функції вставлених компонентів можуть виконувати слова, пор.: *Таким чином, перша ознака відкритих переліків: вони є прийомом абстрактно-казуїстичного (оцінно-формального) законодавчого моделювання кримінально-правових приписів* (Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. № 1. 2016); *І те слово не Блек (чорний), ні. Те слово: мій.* (Люко Дашвар); словосполучення, пор.: *Її стилістика передбачала, зокрема, писання слів Життя, Смерть, Любов, Душа з великих літер, поняття ці наділяли антропоморфністю і здатністю шукати Істину (також із великої літери) серед розбурханих персоніфікованих Стихій недбало декорованої Природи* (Юрій Іздрик); строфи на кшталт «...та згине голос під водою, ніхто на поміч не прийде» так і сочилися зі стержня кулькової ручки (**себто зі стрижня моєї особистості**) (Юрій Іздрик) та речення, пор.: *Крім того, переважна частина суспільства (а це не тільки активісти й пасіонарії) у демократичний спосіб*

просигналізували політичному класу про необхідність корекції публічного управління у напрямку окремих реформ, про необхідність їх критичного аналізу і вироблення більш адекватної моделі публічної політики (Голос України, 15.01.2020); У футболці і колготках, із вірною Брукс (Рома, братику, дякую!), обережно суну до дверей (Люко Дашвар), вибір яких залежить від інформації, яку передає автор, і не зумовлює основна частина висловлювання.

У підручниках, посібниках та довідковій літературі на сьогодні подано різні класифікації вставлених конструкцій, які ґрунтуються переважно на їхній семантиці та функціях. Наприклад, І. Білодід розрізняє вставлені компоненти за їхніми функціями: 1) уточнення, роз'яснення чи доповнення предметного змісту основного речення; 2) побіжні зауваження чи асоціативні згадки, які не безпосередньо пов'язані з предметним змістом основного речення [16, с. 231]. К. Шульжук та А. Загнітко також об'єднують різновиди вставлених конструкцій на їхній функційній основі. К. Шульжук виокремлює уточнювальні (конкретизують зміст речення), пояснювальні (пояснюють причину того, про що йдеться в базовому реченні) та доповнювальні (мають приєднувальний характер, виражаючи об'єктивну модальність) вставлені конструкції [22, с. 171]. А. Загнітко розрізняє 1) пояснювально-уточнювальні (повторне найменування, конкретизація); 2) причиново-мотиваційні; 3) довідково-відправні та 4) конкретизувальні (модально-оцінні) одиниці вставленості [6, с. 580].

А. Мойсієнко та І. Житар вставлені конструкції розмежовують за семантичними ознаками. А. Мойсієнко виокремлює 1) власне-пояснювальні; 2) пояснювально-уточнювальні; 3) перелічувально-конкретизаційні; 4) доповнювально-уточнювальні; 5) причиново-пояснювальні; 6) наслідково-пояснювальні; 7) порівняльно-зіставні (протиставні); 8) порівняльно-пояснювальні вставлені одиниці; 9) вставні конструкції емоційно-виражальної семантики; 10) конструкції з власне джерельною вказівкою [11, с. 174–182]. І. Житар досліджувані компоненти розмежовує на 1) часові; 2) зіставні; 3) протиставні й 4) причиново-наслідкові [4, с. 170–175].

Спираючись на подані класифікації вставлених компонентів та аналізований матеріал, у своїй роботі пропонуємо такі найбільш активні функційні моделі вставлених конструкцій у сучасній українській літературній мові: 1) пояснювально-уточнювальні, пор.: *Як відомо, ослаблення дії перешкод (шуму) досягається фільтрацією* (Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. № 2. 2018); *Завдяки фільтрації яскравість (сигнал) кожної точки вихідного зображення, спотвореного шумом, замінюється деяким іншим значенням яскравості, визначеним в найменшій мірі рівнем зашумленості* (Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. № 2. 2018); *Отже, в межах розвитку транспортної галузі і системи підготовки її кадрів відбувалися трансформації і в системах виробничого навчання (предметній, операційній, операційно-предметній, ЦПП, операційно-комплексній тощо)* (Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. № 1. 2016); *З метою повноцінної підготовки робітників залізничного транспорту та урахування його специфіки практикувалася організація виробничого навчання не тільки вдень, але й у нічну пору доби (так проходило навчання стрілочників)* (Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. № 1. 2016); *Таким чином, з цього положення вбачається, що Конвенція сприяє запобіганню всім видам домашнього насильства, у тому числі, що стосується потерпілих від нього (чоловіки, діти, літні люди)* (Вісник Національної академії прокуратури України 4/2(58)'2018);

2) інформаційно-поглиблювальні, пор.: *У випадку GURT ця властивість набуває крайньої форми: втрати від висадки насіння (яке за визначенням є стерильним) будуть абсолютними, і використання насіння для селекції буде неможливим* (Вісник Запорізького національного університету. Біологічні науки. № 1. 2016); *Третій принциповий підхід являє собою систему делеції трансгенів (передбачає індуцибельний механізм регуляції видалення трансгенів) (Вісник Запорізького національного університету. Біологічні науки. № 1. 2016); Оцінювання навчальних досягнень учнів із природничо-математичних дисциплін здійснюється диференційовано за такими рівнями складності: поглиблений (учні демонструють глибоке розуміння структури матерії, її найважливіших властивостей і явищ, здатні надавати необхідні пояснення), високий (демонструють певне розуміння структури та властивостей речовин і природних явищ, причин їхніх змін тощо), середній (мають деякі знання з відповідних дисциплін та здатні застосовувати їх у повсякденному житті), низький (демонструють лише певну елементарну обізнаність щодо відповідних природних явищ)* (Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. № 1. 2016);

3) емоційно-експресивні (або модально-оцінні), пор.: *Камери зафіксують (бо ж не існує резервацій без камер стеження!) нашу з Германом присутність, потім засвідчать його від'їзд (Люко Дашвар); Антоніна плечима знизала (з чого дивуватися? І не таке бачила!), пішла до закладу, та коли вранці вийшла у двір, то не побачила ані старої жінки, ані кудлатого пса (Люко Дашвар); У футболці і колготках, із вірною Брукс (Ромо, братику, дякую!), обережно суну до дверей (Люко Дашвар); Вперше українська поезія (чи то пак те, що я тоді нею вважав) зацікавила мене у форматі текстів пісень славетних «Братів Гадюкіних» (Юрій Іздрик); Мій перший абзац не здатен передати й децимі того розмаїття форм, методів і лексем (наголошую: літературо! знавчі! часо! писи!) (Юрій Іздрик);*

4) довідкові, пор.: *У таблиці 1 наведено спробу визначення кольорів пігментів дріжджових клітин за допомогою шістнадцятирічної системи числення (в онлайн-програмі «ColorHexa») (Вісник Запорізького національного університету. Біологічні науки. № 1. 2018); А про поета і його прозу – читайте наступного (див. частину другу) разу (Юрій Іздрик); Це надзвичайна кліматична ситуація. Сьогодні вона набагато гірша, ніж у Парижі (на момент прийняття Паризької угоди щодо клімату в 2015 році – ред.) (Голос України, 25.04.2020); А я на той час уже працював у Маріуполі (Микола Жибаєв очолював організацію охорони морської ділянки та підтримання боєготовності корабельно-катерного складу Маріупольського загону морської охорони – ред.) (Голос України, 15.01.2020).*

Висновки. Вставлені конструкції – це синтаксичні одиниці, пов'язані з комунікативним прагненням мовця, з наміром підтвердити, уточнити висловлене доповненням його власних оцінок. Використовують їх із метою привнесення додаткового повідомлення, зіставлення, спостереження, принагідного зауваження, що виникають у процесі мовленнєвого акту. До загального змісту висловленої оцінки чи до змісту самого «вставленого» повідомлення може долучитися й певний відтінок змісту, котрий органічно доповнюватиме основне повідомлення.

Аналіз наукової літератури, присвяченої вставленим конструкціям, дає змогу зробити висновок про необхідність системного діахронічного лінгвістичного дослідження зазначеної синтаксичної одиниці. Наразі питання «вставлених одиниць» виходить за межі традиційного синтаксису, оскільки являє собою реалізацію плану висловлення, пов'язаного із специфікою не лише певного стилю, а й певного автора, тому вивчення цього явища в мовознавстві залишається актуальним і надалі. Зокрема,

варто приділити увагу комплексному аналізу вставлених конструкцій у різних стилях сучасної української літературної мови.

Список використаної літератури

1. Баранник Д. Два рівні граматичної структури речення / Д. Баранник // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 13–19 ; Barannyk D. Dva rivni hramatychnoi struktury rechennia / D. Barannyk // Movoznnavstvo. – 1993. – № 6. – S. 13–19.
2. Виноградов В. Русский язык : Грамматическое учение о слове : учеб. пособ. / В. Виноградов. – 2-е изд. – Москва : Высшая школа, 1972. – 601 с. ; Vinogradov V. Russkiy yazyk : Grammaticheskoe uchenie o slove : ucheb. posob. / V. Vinogradov. – 2-e izd. – Moskva : Vysshaya shkola, 1972. – 601 s.
3. Глушакова С. К вопросу о функционировании вводных и вставных конструкций в русских научных текстах XVIII – XX вв. / С. Глушакова // Проблемы функционирования языка и специфики речевых разновидностей : межвуз. сб. науч. тр. – Пермь : ПГУ, 1985. – С. 154–162 ; Glushakova S. K voprosu o funktsionirovaniі vvodnykh i vstavnykh konstruksiy v russkikh nauchnykh tekstakh XVIII – XX vv. / S. Glushakova // Problemy funktsionirovaniya yazyka i spetsifiki rechevykh raznovidnostey : mezhvuz. sb. nauch. tr. – Perm : PGU, 1985. – S. 154–162.
4. Житар І. Семантичні різновиди вставлених речень (на матеріалі наукового й публіцистичного стилів української мови) / І. Житар // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. – 2011. – Вип. 7. – С. 170–175 ; Zhytar I. Semantychni riznovydy vstavlenykh rechen (na materialі naukovoho y publitsystychnoho styliv ukrainskoi movy) / I. Zhytar // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 10 : Problemy hramatyky i leksykologii ukrainskoi movy. – 2011. – Vyp. 7. – S. 170–175.
5. Жученко Д. Інтонаційні особливості вставлених конструкцій в залежності від їх синтаксичної структури / Д. Жученко // Мовознавчі студії : зб. – Київ : Наук. думка, 1976. – С. 85–90 ; Zhuchenko D. Intonatsiini osoblyvosti vstavlenykh konstruksii v zalezhnosti vid yikh syntaksychnoi struktury / D. Zhuchenko // Movoznnavchi studii : zb. – Kyiv : Nauk. dumka, 1976. – S. 85–90.
6. Загнітко А. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. Загнітко. – Донецьк : ВКФ «БАО», 2011. – 992 с. ; Zahnitko A. Teoretychna hramatyka suchasnoi ukrainskoi movy. Morfolohiia. Syntaksys / A. Zahnitko. – Donetsk : VKF «BAO», 2011. – 992 s.
7. Кадомцева Л. О. Українська мова : Синтаксис простого речення : навч. посіб. / Л. О. Кадомцева. – Київ : Вища школа, 1985. – 127 с. ; Kadomtseva L. O. Ukrainska mova : Syntaksys prostoho rechennia : navch. posib. / L. O. Kadomtseva. – Kyiv : Vyshcha shkola, 1985. – 127 s.
8. Каранська М. Синтаксис сучасної української літературної мови : навч. посібник / М. Каранська. – Київ : НМКВО, 1992. – 396 с. ; Karanska M. Syntaksys suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy : navch. posibnyk / M. Karanska. – Kyiv : NMKVO, 1992. – 396 s.
9. Кулик Б. Курс сучасної української літературної мови : підруч. у 2-х ч. / Б. Кулик. – Київ : Рад. шк., 1961. – Ч. 2 : Синтаксис. – 284 с. ; Kulyk B. Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy : pidruch. u 2-kh ch. / B. Kulyk. – Kyiv : Rad. shk., 1961. – Ch. 2 : Syntaksys. – 284 s.
10. Мамалига А. Рівні текстового виокремлення вставних і вставлених конструкцій (на матеріалі газет) / А. Мамалига // Вісник Київського університету

ім. Т. Шевченка. Серія : Журналістика. – 1997. – Вип. 4. – С. 239–248 ; Mamalyha A. Rivni tekstovoho vyokremlennia vstavnykh i vstavlenykh konstruktsii (na materialy hazet) / A. Mamalyha // Visnyk Kyivskoho univversytetu im. T. Shevchenka. Serii : Zhurnalistyka. – 1997. – Vur. 4. – S. 239–248.

11. Мойсієнко А. Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення : навч. посіб. / А. Мойсієнко. – Київ : Видавничий дім «Персонал», 2009. – 208 с ; Moisiienko A. Suchasna ukrainska mova. Syntaksys prostoho uskladnenoho rechennia : navch. posib. / A. Moisiienko. – Kyiv : Vydavnychiy dim «Personal», 2009. – 208 s.

12. Олейник З. П. Вводные и вставочные компоненты в структуре высказывания и текста : дис... канд. филол. наук ; спец. 10.02.15 / Зинаида Павловна Олейник ; Донецкий национальный университет. – Донецк, 2002. – 340 с. ; Oleynik Z. P. Vvodnye i vstavochnye komponenty v strukture vyskazyvaniya i teksta : dis... kand. filol. nauk ; spets. 10.02.15 / Zinaida Pavlovna Oleynik ; Donetskiy natsionalnyy universitet. – Donetsk, 2002. – 340 s.

13. Правила русской орфографии и пунктуации. Полный академический справочник / Н. С. Валгина и др. ; под ред. В. В. Лопатина. – Москва : АСТ-Пресс, 2010. – 431 с. ; Pravila russkooy orfografii i punktuatsii. Polnyy akademicheskyy spravochnik / N. S. Valgina i dr. ; pod red. V. V. Lopatina. – Moskva : AST-Press, 2010. – 431 s.

14. Прияткина А. Русский язык : Синтаксис осложненного предложения / А. Ф. Прияткина. – Москва : Высш. шк., 1990. – 175 с. ; Priyatkina A. Russkiy yazyk : Sintaksis oslozhnennogo predlozheniya / A. F. Priyatkina. – Moskva : Vyssh. shk., 1990. – 175 s.

15. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов : пособие для учителей / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : Просвещение, 1976. – 543 с. ; Rozental D. E. Slovar-spravochnik lingvisticheskikh terminov : posobie dlya uchiteley / D. E. Rozental, M. A. Telenkova. – 2-e izd., ispr. i dop. – Moskva : Prosveshchenie, 1976. – 543 s.

16. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1972. – 511 с. ; Suchasna ukrainska literaturna mova : Syntaksys / za zah. red. I. K. Bilodida. – Kyiv : Nauk. dumka, 1972. – 511 s.

17. Тихомиров В. Разграничение вводных и вставных конструкций в современном русском языке / В. Тихомиров // Русский язык в школе. – 1963. – № 6. – С. 100–102 ; Tikhomirov V. Razgranichenie vvodnykh i vstavnykh konstruktsiy v sovremennom russkom yazyk / V. Tikhomirov // Russkiy yazyk v shkole. – 1963. – № 6. – S. 100–102.

18. Сучасна українська літературна мова : підруч. / за ред. А. Медушевського. – Київ : Вища школа, 1975. – 398 с. ; Suchasna ukrainska literaturna mova : pidruch. / za red. A. Medushevskoho. – Kyiv : Vyshcha shkola, 1975. – 398 s.

19. Шапиро А. Рецензия на работу С. И. Абакумова «Методика пунктуации» / А. Шапиро // Русский язык в школе. – 1948. – № 3. – С. 62–65 ; Shapiro A. Retsenziya na rabotu S. I. Abakumova «Metodika punktuatsii» / A. Shapiro // Russkiy yazyk v shkole. – 1948. – № 3. – S. 62–65.

20. Шаймиев В. Роль вставных предикативных единиц в семантической организации текста / В. Шаймиев // Функционирование синтаксических категорий в тексте : межвуз. сб. науч. тр. – Ленинград : ЛГПИ, 1981. – С. 81–88 ; Shaymiev V. Rol vstavnykh predikativnykh edinits v semanticheskoy organizatsii teksta / V. Shaymiev // Funktsionirovanie sintaksicheskikh kategoriy v tekste : mezhvuz. sb. nauch. tr. – Leningrad : LGPI, 1981. – S. 81–88.

21. Шахматов А. Синтаксис русского языка / А. Шахматов. – 2-е изд. – Ленинград : Учпедгиз, Ленингр. отд-ние, 1941. – 620 с. ; Shakhmatov A. Sintaksis russkogo yazyka / A. Shakhmatov. – 2-e izd. – Leningrad : Uchpedgiz, Leningr. otd-nie, 1941. – 620 s.

22. Шульжук К. Синтаксис української мови : підруч. / К. Шульжук. Київ : Академія, 2004. – 408 с. ; Shulzhuk K. Syntaksys ukrainskoi movy : pidruch. / K. Shulzhuk. Kyiv : Akademiia, 2004. – 408 s.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2020.

O. Novikova

**PARENTHETICAL CONSTRUCTIONS IN UKRAINIAN LINGUISTICS:
STRUCTURAL AND FUNCTIONAL FEATURES**

The problems of syntax are constantly in the focus of attention of linguists, since the sentence structure in modern Ukrainian language is quite flexible and sensitive to target institutions of communication. As a result, new questions arise at every stage of scientific knowledge. These topical issues also include that of insertability. Modern studies connected with the parenthetical constructions do not fully solve the problem of their formation and development in modern linguistics. The purpose of the proposed scientific research is a comprehensive analysis of the parenthetical constructions in Ukrainian linguistics.

The paper studies the problems associated with the formation of the parenthetical constructions category and analyzes the development of the doctrine of the parenthetical components in modern linguistics. The parenthetical constructions are considered as forms that are included in the sentence for expressing the emotional attitude of the speaker to the message. From the formal grammatical point of view the syntactical units are studied in isolation from the sentence. From the communicative point of view these units do not change the main modal meaning of the sentence but explain it, giving a special colour.

The analysis shows that the attention of scholars was focused on the essence of parenthetically; on the functioning of the parenthetical units; on their analysis and semantics; on their correlation with the part of the sentence. The concept of «parenthetical» goes beyond the traditional syntax and it is the realization of expression which belongs to the specificity of not only a particular style, but also a particular author. The paper analyzes the works of Ukrainian linguists based on the study of the special status of parenthetical units; their facultative nature; the structural organization of sentences with the definite syntactic components; their position in the sentence; the semantics of parenthetical constructions; the communicative and textual potential of these units.

Now the question of parenthetical words goes beyond the limits of the traditional syntax, since it represents an implementation of a statement plan related to the specifics of not only a certain style, but also of a certain author, therefore studying this phenomenon in linguistics remains relevant in the future.

Key words: *category of parenthetically, parenthetical words, parenthetical word combinations, parenthetical sentences, syntactic unit.*